

РИТОРИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИХ КАДРІВ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ

Баришовець Наталія Петрівна

методист відділу координації методичної роботи

та професійного розвитку керівних кадрів

Чернігівський обласний інститут післядипломної

педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, м. Чернігів, Україна

Сучасне реформування освітньої галузі, зокрема підготовки керівних кадрів, вимагає оновлення організаційної культури, освоєння ментальних моделей, ролей та функцій очільників у нових умовах, аналізу сучасних вимог до них, а також змісту та організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Серед програмних компетентностей, означених Типовою освітньою програмою організації та проведення підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів загальної середньої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа» [2], у контексті нашого дослідження виділяємо:

- комунікаційні навички: здатність ефективно спілкуватися;
- передавання інформації: уміння представити складну інформацію в стислій усній або письмовій формі;
- конструктивне висловлювання власних думок;
- професійне викладання та аргументування своєї позиції.

Серед програмних результатів навчання – отримання знань теорії та практики прийняття управлінських рішень, уміння визначати проблемні питання в професійній діяльності колективу та роботи ЗЗСО та віднаходити шляхи їхнього вирішення, запобігання та вирішення конфліктів, досягнення компромісів.

Актуалізується ораторське мистецтво як унікальне вміння підготувати та виголосити публічні промови з конкретною метою дії на слухачів засобами живого слова, вирішення конфліктів та згуртування педагогічного колективу.

Означене відповідно стосується і *риторичної компетентності керівних кадрів* закладів освіти. Науковцями *риторична компетентність* ототожнюється з інтегрованою якістю, вираженою в риторичних знаннях, уміннях, навичках, компетенціях для управління комунікативним процесом та здійснення бажаного впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей; здатністю унормовано, усвідомлено, риторично правильно використовувати мовні ресурси, механізми, закономірності, прийоми та засоби риторики як науки; оволодівати практичними вміннями з метою розкриття й розвитку вроджених риторичних здібностей людини, продукування авторсько-адресного тексту; набір необхідних соціально-емпатійних якостей для створення переконуючого й дієвого мовлення можливостями мистецтва живого слова, емоційної та інтелектуальної взаємодії зі слухачем для здійснення педагогічного впливу на нього як на особистість, уміння викликати потрібні емоції й почуття та управляти ними, захопити та спонукати до дій засобами лінгвістичного, паралінгвістичного та кінетичного мотиваційного впливів [5, с. 53].

Зростає роль *психологічної культури керівників ЗЗСО* як уміння керувати своїми емоціями та настроєм як відповідно до теми промови й обставин, у яких відбувається виступ, так і до загальноприйнятих етичних принципів і норм [6, с. 292], зокрема й за умов дотримання принципів педагогіки партнерства (повага до особистості;

доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Керівник закладу освіти як лідер має володіти певними навичками і здібностями:

- здатність управляти собою та своїм часом;
- громадянські та суспільно значущі особисті цінності;
- стратегічне мислення;
- особиста відповідальність;
- орієнтація на постійне особистісне зростання;
- навички вирішувати проблеми;
- креативність і здатність до інновацій;
- знання сучасних методів впливу;
- здатність впливати на оточуючих, переконувати їх;
- уміння навчати і розвивати підлеглих;
- здатність формувати та розвивати ефективні команди [1, с. 20].

Оскільки однією з найбільш затребуваних компетентностей директора Нової української школи є *лідерська*, яка наскрізно пронизує собою всі інші його компетентності, зростає роль риторичної, яка зі свого боку включає мовленнєву тактику керівників ЗЗСО як ораторів, що містить сукупність принципів, способів, прийомів розгортання (доказування) основної ідеї промови; план досягнення цілей промови.

Виділяють такі способи тактики:

1) комплекс мовних, дидактичних, техніко-інтонаційних тощо заходів для організації роботи аудиторії, за допомогою яких посилюється її інтелектуальна, пізнавальна діяльність;

2) шляхи поєднання тези і аргументу в промові;

3) шляхи вирішення завдань;

4) типові своєрідні шляхи розгортання тези, міркування.

Саме через риторичну компетентність, зокрема й правильно підібрану тактику професійно-педагогічного управлінського спілкування, керівники ЗЗСО здатні проявляти свій лідерський потенціал, ототожнений із сукупністю психологічних якостей, котрі відповідають потребам колективу та є найбільш корисними для вирішення проблемних ситуацій її функціонування. Також керівники ЗЗСО за допомогою риторичної компетентності здатні здійснювати особистий вплив на вчительський колектив, що є їхньою властивістю й особистісною якістю, сутнісною силою, що проявляються в здатності впливати на інших осіб спонукальним, стримуючим, заспокоїливим або в інший спосіб, змінюючи не тільки її поведінку, а й погляди, мотиви, свідомість, характер.

Тож підготовку керівних кадрів та підвищення їхньої кваліфікації в міжатакційний період доцільно здійснювати з використанням інтерактивних форм і методів з набуттям практичних навичок системної комунікації, вирішення конфліктів і саморефлексії. Директори шкіл під час семінарів, тренінгів, нетворкінгів, креативних практик і робіт у малих групах повинні по-новому осмислити роль керівника, доцільність зміни власної особистості й запроваджувати організаційні зміни в сучасних ЗЗСО. Актуалізується поляризація як стан зосередження уваги присутніх на керівникові-ораторі та поєднання їх загальним видом діяльності –

аудитуванням (слухання та розуміння), яке передбачає дію одних і тих же процесів на всіх слухачів, а саме сприйняття, усвідомлення й запам'ятовування. Окрім того, ваги набуває і особистісний вплив керівника ЗЗСО та педагогічного колективу як процес і результат зміни одним індивідом поведінки, установок, намірів, уявлень, оцінок іншого індивіда, взаємне збагачення, обмін тощо [4,6,7].

Отже, здійснений аналіз уможливорює висновок про важливість формування й розвитку риторичної компетентності керівних кадрів як в умовах реформування освіти в Україні, так і під час провадження освітнього й управлінського процесів у дистанційному та змішаному форматах.

Список використаних джерел:

1. Нові вимоги до компетентностей керівників шкіл в Україні: посібник для слухачів закладів післядипломної педагогічної освіти, керівників закладів загальної середньої освіти, здобувачів вищої освіти за спеціалізаціями «Управління навчальним закладом» та «Управління проектам». URL: <https://lib.iitta.gov.ua/712155/1/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8%20book%20WEB.pdf>
2. Типова освітня програма організації та проведення підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів загальної середньої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа», затверджена наказом МОН України від 13.12.2018 № 1392. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-organizaciyi-i-provedennya-pidvishennya-kvalifikaciyi-kerivnih-kadriv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-vidpovidno-do-vimog-koncepciyi-nova-ukrayinska-shkola>
3. Толочко, С. В. (2018) Розвиток мовнокомунікативної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка*, 5, 138 – 143.
4. Толочко, С. (2019). *Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти*. (Дис. д-ра пед. наук). Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ.
5. Толочко, С. В. (2020). Формування риторичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, (164), 51–59.
6. Толочко, С. В., & Хомич В. І. (2022). Академічне красномовство : навч. посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М.
7. Хомич, В. І., & Толочко, С. В. (2017). Професійна діяльність і українська мова : навч. посіб. Ніжин: ПП Лисенко М.М.
8. Kanishevska, L., Shakhrai, V., Aleikseieiva, S., Poyasyk, O., Tolochko, S., & Khrapatyi S. (2022). Higher Education Institutions Management in a Pandemic. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11 (9), 20–29.
9. Ponomarenko, N., Polyansky, P., Shkurat, I., Romanenko, M., & Tolochko, S. (2022). Quality management of higher education for increasing the competitiveness of labour resources. *International Journal for Quality Research*, 16 (3), 817–830.